Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Brabant

Postbus 90151

5200 MC 's –Hertogenbosch

Betreft: reactie op de omgevingsvisie: De kwaliteit van Brabant, visie op de Brabantse leefomgeving

Geacht College van Gedeputeerde Staten

Dank voor de gelegenheid om mee te mogen denken met de omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant, visie op de Brabantse leefomgeving'. Vanuit de drie Brabantse GGD'en hebben we beleid, preventie en medische milieukunde expertise opgevraagd en daar is deze reactie op gebaseerd.

Ten eerste een algemeen compliment voor de aandacht voor positieve gezondheid in dit plan. Het gaat niet alleen om het ontbreken van ziekte maar het gaat ook over het beschikken van veerkracht, en eigen regie, gericht op sociale participatie en zingeving. De fysieke leefomgeving kan hierbij een belangrijke bijdrage leveren.

Het belang van gezondheid wordt benoemd. Echter deze wordt niet vertaald in een duidelijke ambitie en een concrete doorvertaling naar gezondheidswinst ontbreekt. We geven u graag een aantal 'calls to action' mee.

- Besteed aandacht aan de gezondheidsbevorderende werking van de fysieke leefomgeving: het creëren van een leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag en het maken van gezonde keuzes. Zoals de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (RLi) in het advies 'De stad als gezonde habitat' van maart 2018 aangeeft, is gezondheidswinst te halen door een combinatie van gezondheidsbescherming én gezondheidsbevordering.
  Call to action: om gezondheidsbevordering te borgen pleiten wij ervoor om de kwaliteit van de openbare ruimte met de bewoners te bepalen. Benut hiervoor ook het netwerk rondom de Brabantse health deal : een samenwerking tussen de B5 gemeenten, de gezamenlijke GGD-en, Telos, RIVM, universiteit Utrecht, de waterschappen en de Provincie. Creëer proeftuinen en gebiedsmeetups met bewoners.
- Betrek positieve-gezondheid op de inrichting van de fysieke leefomgeving. Uitwerking van de zes pijlers van Positieve Gezondheid, waaronder eigen regie, ontmoeting en zingeving, geven richting aan de inrichting van een fysieke leefomgeving die gezondheid faciliteert. Daarnaast kunnen de pijlers uitgangspunt vormen voor elementen van een toetsingskader.
  Call to action: betrek gedragsdeskundigen bij het ontwerp van de openbare ruimte om het verleiden tot gezonder gedrag in een ontwerp mee te nemen.

- Houd rekening met onvoorziene risico's. Gezondheidsrisico's zijn niet altijd voorspelbaar en eenduidige wetenschappelijke onderbouwing kan (vooralsnog) ontbreken. Denk aan het onverwacht optreden van nieuwe zoönosen of opkomende stoffen zoals GenX.
  Call to action: *gebruik het* instrument Beoordelingskader milieu en gezondheid als afwegingskader. Er zijn meerdere instrumenten beschikbaar, zie de website gezonde leefomgeving
- Voor veel gezondheidsbedreigende invloeden in de leefomgeving bestaan sectorale normen. Ga hierbij dan uit van de advieswaarden van de WHO omdat deze de gezondheid beter beschermen. In het verlengde hiervan zou ingezet moeten worden op de ontwikkeling van kernwaarden in de plaats van normen.
  Call to action: gebruik hiervoor het GGD document kernwaarden voor een gezonde leefomgeving: de meest efficiënte advisering wordt behaald door mee te denken, samen te werken en bovenal maatwerk te leveren.
- Houd rekening met cumulatieve effecten op gezondheid. Een sectorale benadering verhindert het zicht op mogelijke cumulatie. Ervaring leert dat juist de verschillende vormen van omgevingsinvloeden gezamenlijk tot gezondheidsschade kunnen leiden.
  We hebben in onze provincie daar een voorbeeld van. De uitbreiding van veehouderij kan niet alleen leiden tot mogelijke gezondheidsproblemen door fijnstof-uitstoot en verspreiding van zoönosen (ziekten die van dier op mens overgaan), maar ook tot gezondheidsproblemen vanwege geluid- en geurhinder
  Call to action: Ga als provincie in gesprek met gemeenten waar de vee-dichte gebieden zich bevinden, om te bezien wat er aanvullend nodig is voor de aanpak van de overblijvende problemen op het gebied van milieu, biodiversiteit en volksgezondheid. Breng hierbij de risicogroepen in beeld. Brabanders met een lager inkomen wonen vaker op milieu-belaste plekken. Hier is gezondheidswinst te halen.
- Binnen de Omgevingsvisie zien we aandacht voor gezondheid. Op 19 juni jl. is de volksgezondheids toekomstverkenning 2018 verschenen en schetst de volgende trendscenario's voor gezondheid in 2040:
  - De levensverwachting stijgt van 81,5 jaar in 2015 naar bijna 86 jaar in 2040.
  - Het aantal eenzamen neemt toe tot 2040, vooral bij alleenwonenden.
  - We worden steeds zwaarder; in 2040 heeft 62 procent van de volwassen Nederlanders overgewicht. Dit geldt voor alle sociaaleconomische groepen.
  - Dementie en artrose veroorzaken de grootste toename in ziektelast tot 2040 en dementie wordt daarmee de grootste oorzaak van ziektelast in 2040.
  - De zorguitgaven per persoon stijgen van 5.100 euro in 2015 naar 9.600 euro in 2040.
  - De verschillen in Nederland tussen hoog- en laagopgeleiden in levensverwachting zijn groot: 7 jaar bij mannen en 6 jaar bij vrouwen met een laag opleidingsniveau. Hoogopgeleide mannen en vrouwen leven respectievelijk 14 en 15 jaar langer zonder beperkingen.

De Omgevingsvisie is gebaseerd op het Plan-MER Brabantse Omgevingsvisie. In het plan MER wordt in hoofdstuk 7 op een kwalitatieve manier de kwaliteit van de leefomgeving beschreven.
Call to action: de tabel in paragraaf 7.2. van het plan MER aanvullen met de doorvertaling naar gezondheidseffecten. Het nemen van integrale maatregelen levert zowel omgevingswinst als gezondheidsheidswinst op. De tabel in de bijlage illustreert dit.

- Ten aanzien van de energietransitie is het van belang dat ook de Brabanders betrokken worden. In de visie staat dat de Brabander steeds vaker zijn eigen energieproductie regelt. Daarmee zijn de Brabanders een belangrijke sleutel tot succes van de energietransitie in de woningmarkt.
  Call to action: Werk verder uit op welke manier de Brabander hierbij gemotiveerd en gefaciliteerd wordt om de woningen aan te passen. Dit vraagt ook aanpassingen in gedrag van de bewoners. Daarnaast moet er aandacht zijn voor het gezond binnenmilieu bij het realiseren van energie neutrale woningen.
- Ten aanzien van de slimme netwerkstad zien wij meekoppelkansen met gezondheid. Duurzame mobiliteit in de vorm van goede (e)-fiets- en ov-verbindingen tussen steden en dorpen levert een bijdrage aan gezond bewegen, het voorkomen van overgewicht en diabetes. Daarnaast verbetert dit de luchtkwaliteit.
  Call to action: Werk verder uit op welke manier de Brabanders worden gestimuleerd en gefaciliteerd om gebruik te maken van de (e)-fiets en OV.
- Een goed vestigingsklimaat betekent een prettige en gezonde leefomgeving. Binnen steden profiteert niet iedereen in gelijke mate van de economische bloei. Daarnaast neemt het aantal ouderen toe dat gepaard gaat met problemen op gebied van eenzaamheid en dementie. Gezondheidsbescherming en bevordering is voor iedereen belangrijk, maar specifiek voor kwetsbare mensen. De GGD'en hebben een schat aan cijfermateriaal en onderzoeksgegevens hier extra inzicht in kunnen geven.
  Call to action: Gebruik de brabantscan of kwetsbaarbrabant. Daarnaast zijn de GGD'en bezig met de ontwikkeling van de Brabantse Omgevingsscan. Doel van dit instrument is om besluitvorming te kunnen onderbouwen op basis van data op het gebied van de leefomgeving en gezondheidsdata.

Tot slot.

Om onze reactie meer kracht bij te zetten, gaan we graag met u in gesprek. In het bijzonder zouden we dit gesprek samen met de veiligheidsregio's en de omgevingsdiensten willen doen.

Met vriendelijke groet,

Karin van Esch, Directeur Publieke Gezondheid GGD Hart voor Brabant

Ellis Jeurissen, Directeur Publieke Gezondheid GGD Brabant Zuidoost

Annemieke van der Zijden, Directeur Publieke Gezondheid GGD West-Brabant

Bijlage 1: Omgevings- en gezondheidswinst van integrale maatregelen

	Thema	Milieuvoordelen	Gezondheids-voordelen	Economie
	Gezonde mobiliteit	Minder Co2, NO2 en geluidsreductie Minder files	Minder obesitas, hartvaatziekten, depressie	Meer groene banen Afname autoafhankelijkheid in steden: betere bereikbaarheid, aantrekkelijk vestigingsklimaat *(Skinner er al,2014)*
	Beweegvriendelijke stad voor alle leeftijdsgroepen			
	Groen in de stad	Groene steden: meer vegetatie en groengebieden	Minder sterfte door hitte Minder stress, depressie Minder obesitas Minder eenzaamheid Prettig woonklimaat	Aantrekkelijk vestigingsklimaat. Stijging huizenprijzen Nieuwe verdienmodellen, nieuwe/groene banen *Claessens et al, 2012)*
	Sociale/zorgzame stad	Leefbaarheid buurten verbetert, dus ook leefomgevingskwaliteit	Meer participatie in de samenleving Minder eenzaamheid	Minder werkloosheid Minder zorgkosten Meer vrijwilligerswerk
	Circulaire economie bv, hergebuik afval en afvalwater, afbreekbare medicijnen	Meer bewustzijn leefomgeving Schoon water in de stad Minder uitputting natuurlijk kapitaal	Meer betrokkenheid leefomgeving, sociale interactie Aandachtspunt: de kwaliteit van afval dat wordt opgewerkt tot grondstof	Nieuwe verdienmodellen, nieuwe banen
	Van Bezit naar Dienst?	Deeleconomie, minder producten = minder grondstoffen en emissies, maar evt ook minder consumptie, negatief effect	Verkleinen sociaaleconomische verschillen; kan positief of negatief inkomenseffect hebben	
	Schone duurzame energie	Minder luchtverontreiniging Landschapsaantasting (windmolens)Minder CO2	Langere levensverwachting en minder luchtwegklachten,allergie	Minder ziektekosten Besparing energiekosten. Energie in overvloed is economisch positief, ook voor circulaire economie
	Energie neutrale woningen	Minder problemen binnenshuis	Risico: meer luchtwegklachten ivm binnenklimaat	
	Natuurlijk kapitaal ecosysteem diensten Nature based solutions (beter benutten natuurlijk kapitaal)	Waterberging/groen Minder wateroverlast, minder hitte, prettig woonklimaat Meer biodiversiteit, gezonde ecosystemen	Voedselzekerheid Waterzekerheid Ontspanning Bewegen Prettig woonklimaat	Nieuwe verdien modellen, groene banen

Bron: Staatsen, BAM, Gezonde leefomgeving, gezondheid mensen, RIVM briefrapport 2016-0172